

'Sociotherapie is het cement tussen de stenen'

Het was er nog niet. Een handboek voor de (aankomend) sociotherapeut dat bovendien beoogt een zo compleet mogelijk naslagwerk te zijn. Denise de Weerd, Suzanne Slaa en Eelco Muste hebben daarin verandering gebracht. Sozio sprak met de auteurs. 'Ik hoop dat het boek mensen inspireert en enthousiasmeert.'

Olaf Stomp

wee jaar lang stond hun leven in het teken van het Handboek Sociotherapie, schrijven Denise de Weerd en Suzanne Slaa in de inleiding van hun boek. Geholpen door Eelco Muste (zie kader) hebben ze nu de klus geklaard. Dat wil zeggen bijna, want op het moment van dit interview is het laatste hoofdstuk nog niet helemaal af. Het boek is een praktisch handboek en naslagwerk tegelijk. Vooral bedoeld voor het sociaalagogisch onderwijs. Het biedt studenten en docenten een zo op het oog complete blik op wat het vak inhoudt en hoe het zich in de loop van de geschiedenis heeft ontwikkeld. De auteurs gaan onder meer uitgebreid in op behandelmethoden, de vereiste beroepshouding van sociotherapeuten en hun positie in een multidisciplinaire werkomgeving. Het boek bevat tal van casusbeschrijvingen en veel hoofdstukken eindigen met studieopdrachten.

Suzanne en Denise trokken voor hun boek het land door. Eerst om te peilen of er behoefte aan was (ja dus)

foto Sake Rijpkema

De schrijvers
van het
Handboek
Sociotherapie:
Suzanne Slaa,
Eelco Muste
en Denise de
Weerd (v.l.n.r.).

en vervolgens interviewden ze zo'n vijftig sociotherapeuten, talloze andere zorgprofessionals en verscheidene cliënten. De neerslag van die gesprekken levert een goed beeld op van de waardering en soms ook wel miskenning van de beroepsgroep. Aan het boek zie je de liefde voor het vak af, een belangrijke drijfveer voor de schrijfopdracht waaraan ze zich zetten. Tegelijkertijd sparen ze hun eigen vakgenoten niet, want die zouden zich wel eens wat steviger mogen profileren, vinden ze.

'Sociotherapeuten zijn een slecht georganiseerde groep professionals, die zich weinig in het veld profileren', zegt Eelco.

Hoe komt dat?

Denise de Weerd: 'Ik denk dat die houding de "bescheiden zustercultuur" tekent waaruit sociotherapeuten komen. Opofferende mensen die meer doeners zijn dan denkers. Waarom in de pen kruipen als je gewoon op de werkvloer je ding moet doen? Patiëntenzorg

komt op het eerste plan.' Suzanne: 'Het heeft ook met de opleiding te maken. Als je universitair opgeleid bent, ben je meer geneigd, dat is je ook geleerd, om jezelf neer te zetten in bijvoorbeeld artikelen en presentaties. Denise: 'Het is wel aan het veranderen. Ik denk dat de studenten van nu aan veel meer eisen moeten voldoen en zich op verschillende terreinen moeten ontwikkelen. Zo maakt het doen van onderzoek tegenwoordig ook deel uit van het hbo-curriculum. In de tijd dat ik afstudeerde werd hier nog veel minder aandacht aan besteed.'

Een "unique selling point" van de sociotherapeut, zo stellen de auteurs in het handboek, is dat hij of zij de professional is die het meest intensief contact heeft met de cliënt. De sociotherapeut ziet de cliënt in diens dagelijks functioneren op de groep en dus in interactie met andere cliënten. Dat geldt niet voor andere professionals waarmee hij samenwerkt, zoals psychologen en orthopedagogen. Denise: 'Een psycholoog richt

WAT IS SOCIOOTHERAPIE?

Sociotherapie wordt toegepast binnen diverse facetten van de geestelijke gezondheidszorg en in mindere mate in de gehandicaptenzorg. Sociotherapeuten behandelen en begeleiden cliënten in groepsverband en zijn werkzaam binnen zowel klinische als dagklinische settings.

Therapie zoals sociotherapeuten dit geven, is een leerproces met als doel het verminderen en/of hanteerbaar maken van psychosociale of psychiatrische problemen, waarbij de sociotherapeut in mindere of meerdere mate het hier-en-nu proces begeleidt en bewaakt. Therapie heeft vaak een methodisch kader, een basisvisie, met daaruit voortvloeiende interventies.

Er zijn in de loop van de jaren diverse definities van sociotherapie beschreven. De definitie die Nico van Tol hanteert in zijn Beroepsprofiel voor Sociothe-

rapeuten (1993) is de meest gebruikte hiervan: 'Sociotherapie is het methodisch hanteren van het leefmilieu van een groep cliënten, gericht op de behandoelen van deze groep – opgevat als middel om de behandoelen van de individuele cliënt te bereiken – binnen een functionele eenheid van doorgaans intramurale behandsituaties'. In de breedste zin van het woord kan men onder leefmilieu verstaan: het woonhuis, de diverse therapieruimtes en het instellingsterrein, het samenleven in de therapiegroep met de bijbehorende taken en verantwoordelijkheden, frustraties en triggers, maar ook waar cliënten de mogelijkheid hebben elkaar te confronteren, te spiegelen, van elkaar te leren en elkaar tot steun te zijn. Methodisch hanteren betekent systematisch en onderbouwd naar een vooraf vastgesteld doel toe werken. Een doel kan zijn: de cliënt leert op een directe manier in contact zijn irritaties te uiten.

Met functionele eenheid wordt bedoeld de (dag) klinische (ook wel intramuraal of residentieel genoemde) setting waar de cliënt wordt behandeld voor dat gestelde doel (De Weerd & Slaa, 2013). In tegenstelling tot bijvoorbeeld verpleegkundige is sociotherapeut geen beschermde titel. Elke groepsleider mag zich sociotherapeut noemen. Veel hulpverleners bedrijven sociotherapie zonder de term te kennen. In bijvoorbeeld de zorg voor terbeschikkinggestelden en in de verslavingszorg is de term wel gemeengoed. (Bron: wikipedia)

'Als je de sociotherapeuten niet hebt, kun je het hele behandelmodel wel vergeten'

- zich meer op de onderliggende patronen van gedrag. Waar komen de problemen vandaan, welke traumata zijn er op van invloed? Ik, als sociotherapeut, zie die patronen tot uiting komen in het hier en nu. In het huis-tuin-en-keukenleven. Als ik twee cliënten fel in gesprek zie met elkaar, dan kan ik daar direct op ingaan door ze met dit gedrag te confronteren en dit te spiegelen: "Wat gebeurt er nou met jou en zie je welk effect jouw gedrag heeft op de ander (bijvoorbeeld als de ene cliënt tegen de ander snauwt)?"

Suzanne ziet nog een ander voordeel van die positie van sociotherapeuten, dagelijks tussen de cliënten: 'Problematisch gedrag van cliënten manifesteert zich in huis veel vaker dan in een gestructureerde sessie met een therapeut waarvoor iemand zich nog even op kan peppen. In de leefomgeving van cliënten zie je soms het meest asociale gedrag voorbij komen. Bijvoorbeeld bij het gezamenlijk tv-kijken ongevraagd zappen naar een andere zender, dat soort dingen. En dan heb je het daarover met de cliëntengroep.'

Eelco: 'Ik zeg vaak: de sociotherapie is het cement tussen de stenen. Als je de sociotherapeuten niet hebt, kun je het hele behandelmodel wel vergeten.'

Julie schrijven dat er veel onduidelijkheid is rondom het vak sociotherapie en dat die mede aanleiding was voor het schrijven van het boek. Wat is die onduidelijkheid?

Eelco: 'Het is niet één discipline. Het is niet een afgebakend beroep met een specifieke opleiding. Mensen worden vanuit verschillende opleidingen sociotherapeut. Ik ken het nog vanuit de opleiding verpleegkunde-B. De B-verpleegkundige leerde sociotherapie, werkend op de afdeling. Altijd in multidisciplinaire teams waarin ze, als ik dat zo mag zeggen, ondergeschikt waren aan de behandelaren.'

Toch is er sprake van een duidelijke beroepsidentiteit...

Suzanne: 'Ik denk dat, als je sociotherapeut bent, je ander werk doet dan wanneer je een groep begeleidt als groepsleider. Neem een maaltijdsituatie. Je kijkt als sociotherapeut naar patronen, het gedrag van cliënten en je weegt af of je gedrag wel of niet benoemt of duidt. Dat is wat anders dan wanneer je aan tafel zit, kijkt of iedereen zijn boterham op heeft en erop toeziet dat iedereen rustig blijft. Je kijkt therapeutischer richting gedragsverandering van de cliënt. En voor bewustwording en daaropvolgende gedragsverandering kun je alle momenten van de dag aanwenden. Als groepsleider met verstandelijk beperkte mensen of in beschermde woonvorm, werk je meestal niet op die manier.'

Denise: 'Je zet continu cliënten aan het denken. Ze komen omdat ze iets willen veranderen. Bijvoorbeeld dat ze moeite hebben met het contact met anderen, of met zichzelf. Wat wij doen is hen voortdurend spiegelen, stilzetten: "Wat gebeurt er nu?"'

Eelco: 'Daarbij is van belang, en dat maakt je werk meer het werk van een sociotherapeut, dat je dit in een methodisch kader doet. Dat je weet met welke bril je kijkt naar hetgeen je ziet en daar je interventie op afstemt. Dat is wat anders dan in de gehandicaptenzorg een groep begeleiden. Daar stel je de leefbaarheid centraal. Sociotherapeuten stellen de veranderbaarheid centraal.'

In het handboek gaan jullie ook in op behandeltherapieën en methodisch werken. Stond dat dan nog niet op papier?

Suzanne: 'Er zijn veel boeken over methodisch werken, over schematherapie, MBT (Mentalization-Based Treatment, OS), CGT (Cognitieve Gedragstherapie, OS) maar deze zijn meestal geschreven door universitaire opgeleiden. Deze boeken zijn vaak weinig concreet en weinig praktisch toepasbaar voor jonge mensen die deze methodiek in de praktijk willen toepassen, die dit werk willen doen. Daar zit geen bruggetje tussen. We hebben met het boek onder andere beoogd daarin te voorzien.'

Eelco: 'De praktijk is nu dat de doorvertaling van de methode naar de behandeling vaak nog steeds gebeurt door universitaire opgeleide mensen. Die sturen de sociotherapeut aan. De sociotherapeut zou eigenlijk een actievere rol moeten spelen daarin.'

De zorg verandert. De trend is vermaatschappelijking. Steeds meer zorg moet ambulante aangeboden worden.

Suzanne: 'Ja, dat is wel de ontwikkeling inderdaad, daar willen ze heen. Cliënten in hun eigen huis begeleiden of door middel van e-health behandeling aanbieden.'

Wat vinden jullie van die ontwikkeling en wat betekent deze voor het werk van de sociotherapeut?

Suzanne: 'Dat is heel jammer, maar ik vermoed dat ze er over een paar jaar terug van zullen komen, eerlijk gezegd. Er is blijvend een groep die niet op een andere manier kan worden behandeld door in een nieuw gezin te worden gezet, om het zo maar even te noemen. Omdat ze daar helende ervaringen kunnen opdoen en kunnen leren, in plaats van alleen op hun kamer te zitten.'

Eelco: 'Ik snap die ambulantisering wel want de zorg is onbetaalbaar geworden. Er zijn bijna nergens zoveel bedden bezet in instellingen als in ons land. Tegelijkertijd ben ik het met Suzanne eens. Ik denk daarbij dat het goed is om in de discussie een onderscheid te maken tussen cure and care. Bij de verzorgingskant, care, vind ik het goed om te kijken of mensen thuis geholpen kunnen worden, in plaats van onnodig in een instelling. Maar kijk je naar cure, de behandelkant, daar zul je afdelingen moeten houden om mensen goed hulp te kunnen bieden. Vaak zijn die trajecten nog effectiever ook dan ambulante hulp. Dus het bespaart nog eens kosten dan.'

HET BOEK

Handboek Sociotherapie; Theorie en praktijk voor hulpverleners in het sociaal-agogische werkveld

Denise de Weerd, Suzanne Slaa, Eelco Muste

Uitgeverij SWP, www.swpbook.com/1508

ISBN: 9789088502736

250 pagina's

Wat hopen jullie met jullie boek te bereiken?

Denise: 'Ik hoop dat het mensen inspireert en enthousiasmeert. Ik raakte zelf in 1998, toen ik nog studeerde, ontzettend enthousiast over sociotherapie toen iemand daarover kwam vertellen op de opleiding. Met de komst van dit boek hoop ik dat er nog veel meer studenten en social workers, door erover te lezen of te horen, denken: "Dat is wat ik wil doen!" Dat zou ik heel leuk vinden.' ❖

'Er is blijvend een groep die niet ambulante kan worden begeleid'

DE DRIE AUTEURS

Denise de Weerd werkt als sociotherapeut op De Viersprong. *

Suzanne Slaa werkt als sociotherapeut op De Viersprong.

Eelco Muste is klinisch psycholoog en psychotherapeut en unitmanager zorg en innovatie bij De Viersprong. ('Mijn rol als auteur bij het boek was meer vanaf de zijlijn, als redactielid en faciliterend vanuit het management van De Viersprong. Denise en Suzanne hebben mensen geïnterviewd, de hoofdstukstructuur bepaald en geschreven.')
Reageren op dit interview en op het boek? Dat kan via sociotherapie@live.nl

* De Viersprong is een landelijk centrum voor persoonlijkheidsproblematiek waar mensen worden behandeld die te maken hebben met een persoonlijkheidsstoornis of ernstige gedragsproblemen.